

‘Het is een verarming als jongeren deze klassiekers alleen nog als strip of film kennen’

Eigentijdse hervertellingen van eeuwenoude boeken

De Vlaamse auteur Ed Franck werkt al ruim tien jaar aan een reeks herbewerkingen van klassieke literaire werken. Dat kunnen stoere classics als Robinson Crusoe en Moby Dick zijn, maar ook ever lasting liefdesverhalen als Aeneas en Dido en Abélard en Héloïse. Omdat de fysieke afstand Brussel-Amsterdam nogal groot is en de agenda’s nogal vol een vraaggesprek per e-mail. Een heropleving van de oude werken?

Anne-Mariken Raukema	Ed Franck is, zoals wordt gezegd, een laatbloeiër, maar wel een uiterst productieve. Op zijn vierenvestigste debuteerde hij in 1985 bij uitgeverij Clavis met <i>Spetters op de kermis</i> , een boek dat in 2002 zijn derde druk zou beleven. Tussen het jaar van debuten en nu zijn meer dan vijftig boeken van zijn hand verschenen, voor kleuters, kinderen, jongeren. Onder meer harde detectives, psychologische romans, gedichten voor jongeren en historische romans. Franck was tot zijn pensionering docent Nederlands en Engels op een college in Hasselt, de hoofdplaats van Belgisch Limburg.
	Franck en Henri van Daele, een andere Vlaamse auteur, vatten het plan op om een reeks klassiekers voor de jeugd te bewerken. Van Francks hand verschenen in de reeks Averbode Klassiekers onder meer <i>Michael Strogoff</i> naar Jules Verne (1993), <i>De man op de schimmel</i> naar Theodor Storm (1994), <i>Moby Dick</i> naar Herman Melville (1995) en <i>De put en de slinger</i> , tien verhalen naar Edgar Allan Poe (1997). Als aparte uitgave verscheen in 1996 ook nog <i>Parcival</i> naar Chrétien de Troyes en Wolfram von Eschenbach. Intussen had Franck

ook het plan opgevat om in zijn eentje een aantal beroemde liefdesverhalen uit het verleden te hertalen. De reeks kreeg de naam Averbode Valentijn. Er verschenen in het totaal acht delen: in 1995 *Romeo en Julia* en *Tristan en Isolde*, in 1996 *Aeneas en Dido* en *Carmen*, in 1997 *Beatrijs*, in 1999 *Medea*, in 2000 *Salomé* en in 2002 *Abélard en Héloïse*. *Abélard en Héloïse* werd in 2003 met de Boekenleeuw bekroond. Het verhaal speelt zich af in de twaalfde eeuw. De jonge, veelbelovende studente Héloïse komt in contact met kanunnik en filosoof Abélard. Er ontstaat een romance die vanaf dan Héloïses leven zal beheersen. Ze treedt tegen haar zin in in het klooster, maar de passie voor Abélard blijft. Vanaf haar sterfbed blikte Héloïse terug op haar leven. De jury van de Boekenleeuw sprak: ‘Meeslepend als de onmogelijke liefde die erin beschreven wordt, boeiend als de hoofdfiguur en even hartstochtelijk is dit boek. Het neemt je mee als een wilde rivier, soms rustig stromend tussen brede oevers maar meestal bruisend tussen scherpe rotsen. Het verhaal is even klassiek als modern, even middel-

eeuws als tijdloos. De basis is een bekend verhaal over een tragische liefde. Toch is dit boek niet zomaar een bewerking, de auteur gaf zijn personages een heel eigen persoonlijkheid die ook lezers van nu niet onberoerd laat. Bovendien werkt hij thema’s uit die van alle tijden zijn: passie en de pijn van een onmogelijke liefde, onafhankelijk denken, geloofstwijfel en religieus fanatisme.’

Heiligschennis

De eerste vraag aan Franck betreft de aanleiding van de reeks. Niet eens zozeer de vraag van wie het idee kwam, de auteur of de uitgever of een ander, maar meer ‘het waarom’. Franck: ‘Veel mensen vinden dat je van de klassiekers moet afblijven, omdat het een vorm van heiligschennis zou zijn. Maar ze vergeten dan dat enerzijds de klassiekers indertijd haast allemaal voor volwassenen zijn geschreven en anderzijds in een literair idioom zijn gesteld dat hoe dan ook gedateerd is. Soms zelfs zodanig dat ze voor een niet gespecialiseerde lezer, en dus per definitie voor de jeugd, haast onleesbaar zijn geworden. Geef bijvoorbeeld

een niet bewerkte vertaling van *Robinson Crusoe* in handen van een hedendaagse jongere, en hij zal gegarandeerd na één hoofdstuk het boek dichtslaan. Wat in veel gevallen een studieobject voor doctorandussen is geworden, kan je niet zomaar in handen van jongeren geven.’

Ofwel: als volwassen lezers en schrijvers van de klassiekers afblijven, blijft de jeugd er ook van af. Maar wat is dan de winst? Franck kiest voor de creatieve bewerking, of hertaling, op voorwaarde natuurlijk dat die respectvol is: ‘De diepere lagen van het boek, zijn sfeer, zijn bedoelingen mogen niet verraden worden. Veel klassieke verhalen worden misbruikt door de audiovisuele media, als opstapje om bepaalde commerciële producten vlotter aan de man te brengen. Vaak tref je dan alleen maar vage echo’s van het oorspronkelijke werk aan en heeft men zich beperkt tot enkele hoogtepunten van de verhaallijn, terwijl de ‘diepte’ vaak wordt genegeerd. Een tekenfilm bijvoorbeeld over *Gullivers reizen*, waarbij de rijke ondergrond van deze klassieker vervluchtigt in Disney-achtige scènes, is haalbaar voor vierjarigen.’

Bedoelingen

Dan terug naar het begin: wie kwam op het idee van de reeks bewerkingen, vertalingen? Daarop meldt Franck duidelijk: ‘Het idee kwam eigenlijk van Henri van Daele. Toevallig belandde ik samen met hem op een hotelkamer tijdens de internationale boekenbeurs van Bologna. Hij vertelde me dat hij met het plan rondliep een aantal klassiekers te bewerken, maar dat hij er niet graag in zijn eentje aan begon. Ik had er wel zin in om een aantal titels voor mijn rekening te nemen. Henri had goede contacten met uitgeverij Averbode en de uitgever, Norbert Vranckx, had er meteen oren naar.’

Wat betreft de keuze van de titels bleef

ook niets duister: ‘De uitgever liet ons volledig vrij. Henri en ik verdeelden rustig de titels onder elkaar. Wie het eerst op de proppen kwam met een bepaalde titel, kon aan de slag gaan. Zo simpel is het als je mekaar goed verstaat.’

De vraag dient zich aan: wat wil een uitgever, een auteur – of twee, dan wel samen – met een reeks die op het eerste gezicht moeilijk verkoopbaar lijkt? Volgens Franck zaten daar verschillende bedoelingen achter: ‘In de eerste plaats waren de vorige reeksen bewerkingen, van bijvoorbeeld *Oud Goud* en *Prisma Beroemde Avonturen*, duidelijk het werk van redacteurs en we vonden ze rechtuit gezegd niet zo geslaagd. We gingen er, samen met de uitgever, van uit dat bewerkingen, gemaakt door

mensen die zelf boeken schrijven, iets meer te bieden zouden hebben. Daarnaast vonden we ook dat nieuwe generaties jeugdigen recht hebben op nieuwe bewerkingen, die rekening houden met de verworvenheden van de moderne jeugdliteratuur. En tenslotte meenden we dat de klassiekers behoren tot het culturele patrimonium, omdat hele generaties ermee zijn opgegroeid. En zoals we het nuttig vinden om kinderen in contact te brengen met musea, muziekopvoeringen, architectuur en zo meer, is het even nuttig om ze in contact te brengen met de klassiekers op boekengebied. Het zou een verarming zijn als de jeugd deze klassieke verhalen alleen nog zou kennen in een irrelevante vorm, als een stripverhaal, animatiefilm of tv-feuilleton.’

Dichtbij

Op de vraag hoe Franck omgaat met de originele tekst, in de zin van zo dicht mogelijk bij de tekst blijven, dan wel of hij zich enige mate van vrijheid veroorlooft waar het gaat om de hervertelling is het antwoord iets minder eenduidig. Het verschilt ook van boek tot boek: ‘De mate van “afwijking” verschilt van boek tot boek. Meestal blijf ik de oorspronkelijke verhaallijn wel aanhouden. Maar bij drie Valentijnboeken lag dat anders. Bij *Medea* bijvoorbeeld heb ik een eigen antwoord gezocht op de vraag: hoe komt deze moeder er in godsnaam toe om haar kinderen het leven te benemen? De demonische, barbaarse interpretatie van Sophocles zei me niet veel. Een ander voorbeeld, voor *Salomé* had ik als inspiratiebron maar een tiental regeltjes uit het Nieuwe Testament; het fragment waarin sprake is van de dood van Johannes de Doper. Het bijbelse antwoord op de vraag waarom het meisje het hoofd van Johannes de Doper vroeg in ruil voor haar dans, vond ik te simpel: “omdat haar moeder haar vroeg dit te doen”. Weer heb ik daar een eigen antwoord gegeven. En tenslotte bij *Abélard en Héloïse* beschikte ik maar over enkele authentieke fragmenten, te vinden in hun briefwisseling. De psychologie van beide personages en de drijfveren van hun daden moest ik zelf verzinnen.’ Franck schreef nawoorden bij zijn bewerkingen, waarin hij de keuzes toelicht. Op wat meer ‘technische’ aspecten die bij het bewerken komen kijken gaat Ed Franck graag in. Ten eerste het moderniseren van de taal naar de doelgroep toe – twaalfplussers rond het jaar 2000: ‘Je moet archaïsch of ronkend woordgebruik vervangen. Je moet de zinslengte soms aanpassen, fragmenten verlevendigen door het toevoeging van dialogen. Je moet ook schrappen in vermoeiende opeenstapeling van bijvoeglijke naamwoorden. Dat

soort zaken dus.’

Ook vindt Franck: ‘Je moet te lang uitgesponnen scènes absoluut inkorten. Te lange beschrijvingen van personages of decors werken niet, je hebt geen zin meer om te lezen. Overbodige passages die het verloop van de handeling nodeloos vertragen en herhalingen: van hetzelfde laken een pak. Ook een te lange aanloop naar het eigenlijke verhaal, langdradige overgangen en opvulscènes die de spanningsboog breken. Hetzelfde geldt voor bijbelse of filosofische uitstapies, of erger nog, pedante schoolmeesterij, of de liquidatie van overbodige randfiguren. Ongeveer het ergste zijn te losse verhaal-draadjes, om een beter zicht op de complexe plot te creëren.’ Ofwel: het inkorten van alles wat te wijten is aan een gedateerd romanconcept en de jeugdige lezer uit zijn leesritme haalt, zonder aan de kern en het eigene van het boek te raken. Franck gaat verder: ‘Het versoberen van sentimentaliteit en melodramatiek, wat zo populair was in oude romans, daar moet op een moderne manier over gevoelens geschreven worden.’ De laatste drie ‘technische’ zaken om de lezer te verleiden en vast te houden noemt Franck in het kort: ‘Belangrijk is om bepaalde dorre scènes te verlevendigen en in te kleuren. Dan zijn er de meer structurele ingrepen: scènes soms op een andere manier rangschikken om een logischer geheel of een betere spanningsboog te verkrijgen. En ten slotte wat ik omvormen of transponeren noem: bijvoorbeeld bespiegelingen en preekachtige fragmenten vervangen door moderne introspectie.’

Onderscheidingen en trends

Op de vraag of de onderscheiding voor *Abélard en Héloïse* met de Boekenleeuw – na vier boeken die met de Boekenwelpen waren onderscheiden – een rol speelt rol voor de toekomst, ofwel of

Franck het als een aanmoediging of juist als een mooi moment om te stoppen antwoordt hij: ‘Voordat *Abélard en Héloïse* werd bekroond had ik al besloten dat het het laatste deel in de Valentijnreeks zou worden, gewoon omdat ik het gevoel had dat dit een hoogtepunt was dat ik niet meer zou kunnen overtreffen. Eindigen in schoonheid, dus. Wat de klassiekers buiten de Valentijnreeks betreft, ga ik nog even door. Volgend jaar verschijnen bewerkingen van *De klokkenluider van de Notre-Dame* van Victor Hugo en *20.000 mijlen onder zee* van Jules Verne. Wat daarna eventueel nog volgt, weet ik nog niet.’

Wanneer we komen te spreken over tendensen of toevalligheden – kijk om je heen en zo de bewerkingen van klassiekers voor toneel of film als *Romeo en Julia*, *Carmen* en *Medea* – meent Franck: ‘Ook in de literatuur zijn er “golven”, denk bijvoorbeeld aan de griezelgolf in de jeugdliteratuur en de Harry-Potterachtige golf heden ten dage. Blijkbaar liggen de klassiekers opeens ook weer goed in de markt, maar vraag me niet waarom. Misschien heeft het iets te maken met het feit dat het meestal toch wel steengooide verhalen zijn, want het zijn natuurlijk niet voor niets klassiekers geworden. Alleen moet “het stof ervan afgeblazen worden”, om hen een nieuwe glans mee te geven.’

Anne-Mariken Raukema is hoofdredacteur van Tsjip/Letteren en werkt bij Stichting Lezen. ■

Gebruikte en aanbevolen literatuur

De boeken van Ed Franck zijn verschenen bij Clavis, Infodok en Querido. Zijn her-talingen verschenen bij Altiora Averbode.